



הוראה ולמידה מרחוק: לקחים מתקופת הסגר בעקבות מגפת הקורונה

סקר מורים

צוות המחקר

ד"ר דוד רטנר, ד"ר חגית גליקמן

גב' נורית ליפשטט, ד"ר טל רז, מר יואב לוי

תוכן עניינים

1. רקע ומטרות	3
2. שיטה	3
2.1 נושאי השאלון	3
2.2 אוכלוסיית המחקר, הדגימה ושיעורי ההשבה	4
2.3 ביצוע הסקירה	4
2.4 אופן הצגת הנתונים בדוח	4
3. ממצאים	5
3.1 קיום תנאים להוראה מרחוק – בבית ובבית הספר	5
3.2 כלים וידע פדגוגיים בידי המורים	7
3.3 פיתוח מקצועי וצרכי סיוע בקרב המורים	9
3.4 מהי הוראה מיטבית מרחוק?	14
3.5 השגת יעדים פדגוגיים בתקופת הסגירה	16
3.6 חסמים בפני הצלחה של למידה מרחוק	17
3.7 שנה"ל תש"ף במבט מסכם	19
3.8 שימוש בפלטפורמות דיגיטליות שונות	21
3.9 שימוש בתכנים מוקלטים ועמדות כלפיהם	22
3.10 מפגשי מחנכים אונליין בתקופת הסגר	24
4. סיכום ומסקנות	26

1. רקע ומטרות

במהלך שנה"ל תש"ף התפרצה בישראל מגפת הקורונה. בעקבות כך, בחודש מרץ ובתחילת אפריל 2020 בתי הספר נסגרו וההוראה התקיימה מרחוק. במהלך אפריל ועד סוף שנת הלימודים בתי הספר נפתחו בהדרגה מחדש, אך עם מגבלות על פי הנחיית משרד הבריאות.

לקראת שנה"ל תשפ"א נערך משרד החינוך למתכונת מותאמת של הוראה ולמידה בבתי הספר, מתכונת אשר תשלב בין הוראה מרחוק לבין נוכחות של התלמידים בבתי הספר. זאת ועוד, ברור לכל העוסקים במלאכה כי המצב הוא דינאמי וקיימת אפשרות שבתי ספר שוב יצטרכו לסגור את שעריהם – הכל בהתאם למצב המגיפה ולהנחיות משרד הבריאות.

לאור הנ"ל התבקשה ראמ"ה ע"י משרד החינוך לצאת בסקר אשר יבחן תפיסות של מורים באשר להוראה ולמידה מרחוק, מתוך שאיפה לסייע לקברניטי המערכת בהיערכות לשנת הלימודים הקרבה.

מאמצע יולי עד אמצע אוגוסט 2020 ביצעה ראמ"ה סקר בקרב מדגם ארצי מייצג של מורים מכל שלבי הגיל ומשני מגזרי השפה. הסקר עסק בסוגיות כגון מידת המוכנות לקיים הוראה מרחוק; צרכי פיתוח מקצועי של מורים; תפיסות בדבר פדגוגיה מיטבית של הוראה מרחוק; חסמים ואתגרים ועוד. ממצאי הסקר במסמך שלפניכם.

2. שיטה

2.1. נושאי השאלון

השאלונים עסקו בנושאים הבאים:

- קיום תנאים להוראה מרחוק – בבית ובבית הספר
- כלים וידע פדגוגיים בידי המורים לשם קיום הוראה מרחוק
- פיתוח מקצועי וצרכי סיוע בקרב המורים
- תפיסות בדבר מתכונת מיטבית של הוראה ולמידה מרחוק
- תפיסות בדבר המידה בה הושגו יעדים חינוכיים ופדגוגיים שונים בתקופת הסגר
- חסמים בפני הצלחה של הוראה ולמידה מרחוק
- שנה"ל תש"ף במבט מסכם
- שימוש בפלטפורמות דיגיטליות שונות
- שימוש בתכנים מצולמים והעמדות כלפיהם
- עבודת המחנך בתקופת הסגר

לצד שאלות רבות ברירה השאלונים כללו גם שאלות פתוחות שאפשרו למרואיינים להביע את עמדותיהם באופן בלתי נעזר.

2.2. אוכלוסיית המחקר, הדגימה ושיעורי ההשבה

הגדרת האוכלוסייה והדגימה: אוכלוסיית המחקר כוללת מורים בכל שלבי החינוך: יסודי, חטיבת ביניים וחטיבה עליונה, בבתי ספר דוברי עברית בפיקוח ממלכתי וממלכתי-דתי ובבתי ספר דוברי ערבית. מסגרת הדגימה התבססה על המורים אשר השתתפו בסקר האקלים במיצ"ב בשנה"ל תשע"ט. המדגם כלל 1,600 מורים, ונבנה באמצעות דגימה שיטתית בשכבות. על מנת לקבל מידע מהימן על המורים בבתי ספר דוברי ערבית נעשתה הקצאת יתר לאוכלוסייה זו (35% במדגם לעומת 25% במסגרת).

שיעורי השבה

בלוח 1 להלן מוצגים שיעורי המשיבים בחלוקה למגזר השפה אליו משתייך בית הספר.

לוח 1: מספר ושיעור משיבים בקרב מורים

מגזר השפה של בית הספר	מספר משיבים	שיעור השבה
דוברי עברית	643	62%
דוברי ערבית	335	60%
סה"כ	978	61%

בהתבסס על הסתברויות הדגימה ושיעורי השבה בחלוקה על פי מגזר השפה של בית הספר חושבו משקלות דגימה ונעשו התיקונים הסטטיסטיים הנדרשים. בפרט, תיקון דגימת היתר של דוברי הערבית בנתוני כלל המורים.

2.3. ביצוע הסקירה

הסקירה התבצעה באופן טלפוני ע"י סוקרים מטעם ראמ"ה אשר עברו הכשרה מיוחדת לשם כך. תאריכי ביצוע הסקר: 17.7.20 – 18.8.20 (כאשר מרבית הראיונות הסתיימו ב – 6.8.20). הראיונות התנהלו על פי רוב באופן תקין, לא נרשמו התנגדויות מיוחדות ובמקרים רבים אף נראה היה שהמורים ששים להתראיין ולהביע את דעתם בנושא ההוראה והלמידה מרחוק.

2.4. אופן הצגת הנתונים בדוח

במהלך הראיונות הטלפוניים התבקשו המורים לדווח האם ובאילו שכבות גיל הם מלמדים מקצועות שונים (מתמטיקה, אנגלית, מדעים, שפת אם ומקצועות אחרים), וכן האם ובאיזו שכבת גיל הם מחנכים כיתה. על בסיס מידע זה אוכלוסיית המורים שויכה לשני שלבי גיל: מורים שעיקר פעילותם היא בשכבות א'-ו' ומורים שעיקר פעילותם היא בשכבות ז'-י"ב. בנוסף, מורים סווגו על פי שפת ההוראה של בתי הספר: בתי ספר דוברי עברית ובתי ספר דוברי ערבית. חלוקה זו תשמש אותנו בהמשך הדוח לצורך הצגת הממצאים.

לוח 2: מספר המורים שהשיבו על פי מגזר שפה ושלבי גיל

מגזר השפה של בית הספר	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב
דוברי עברית	277	366
דוברי ערבית	162	173
סה"כ	439	539

חלק גדול מההיגדים בשאלון נשאלו על פני סולם בן חמש רמות: "במידה מועטה מאד/כלל לא", "במידה מועטה", "במידה בינונית", "במידה רבה" ו-"במידה רבה מאד". לצורך הניתוח והדיווח כאן קובצו שתי הקטגוריות הקיצוניות בכל צד של הסולם, כך שנתקבלו שלוש רמות: "במידה רבה/רבה מאד", "במידה בינונית" ו-"במידה מועטה/כלל לא". כאשר מתוארת התפלגות תשובות כלל המורים יוצגו נתוני שלוש הרמות. כאשר מתוארת התפלגות התשובות בפילוח לפי מגזר השפה של בית הספר ושלבי גיל של המורים, יוצגו נתוני הרמה הגבוהה בלבד ("במידה רבה/רבה מאד") וזאת על מנת להפחית בעומס הנתונים.

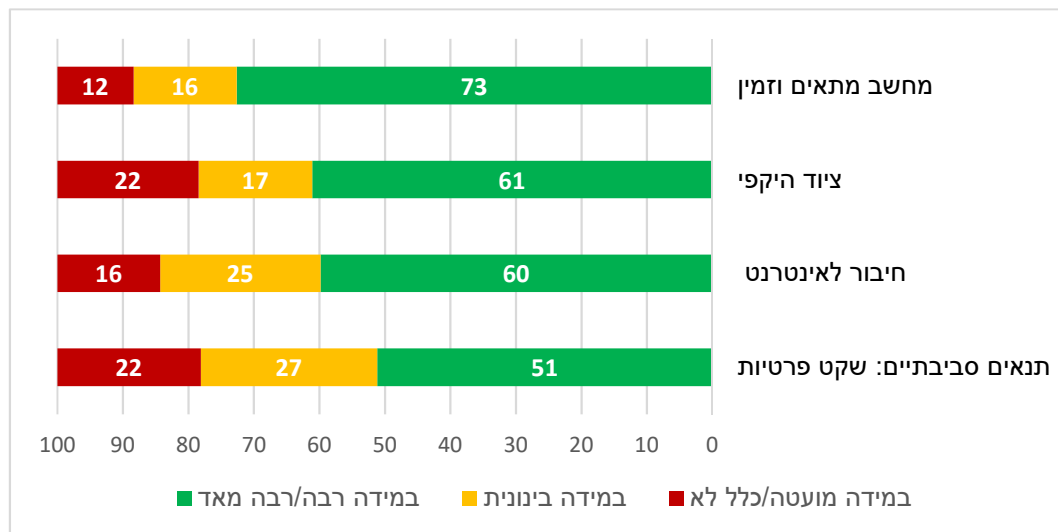
לצד ההיגדים רבי הברירה הוצגו בפני המרואיינים גם כמה שאלות פתוחות וממצאים מרכזיים מתוכן יוצגו בגוף פרק הממצאים.

3. ממצאים

3.1. קיום תנאים להוראה מרחוק – בבית ובבית הספר

בתת פרק זה נבחן את הסוגיה: באיזו מידה למורים יש תנאים בסיסיים המאפשרים קיום של הוראה מרחוק באמצעים דיגיטליים. סדרת השאלות בחנה את תמונת המצב הן בביתם של המורים והן בבית הספר (לאור העובדה שבמהלך הסגר בשנה"ל תש"ף בשלב כלשהו המורים התבקשו להתייצב בבית הספר ולקיים את ההוראה משם, בעוד התלמידים נשארים בבתיהם).

תרשים 1: באיזו מידה התנאים הבאים מתקיימים בביתך לצורך הוראה מרחוק? (כלל המורים, באחוזים)



לוח 3: באיזו מידה התנאים הבאים מתקיימים בביתך לצורך הוראה מרחוק? (שיעורי המורים שהשיבו "במידה רבה/רבה מאד" בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

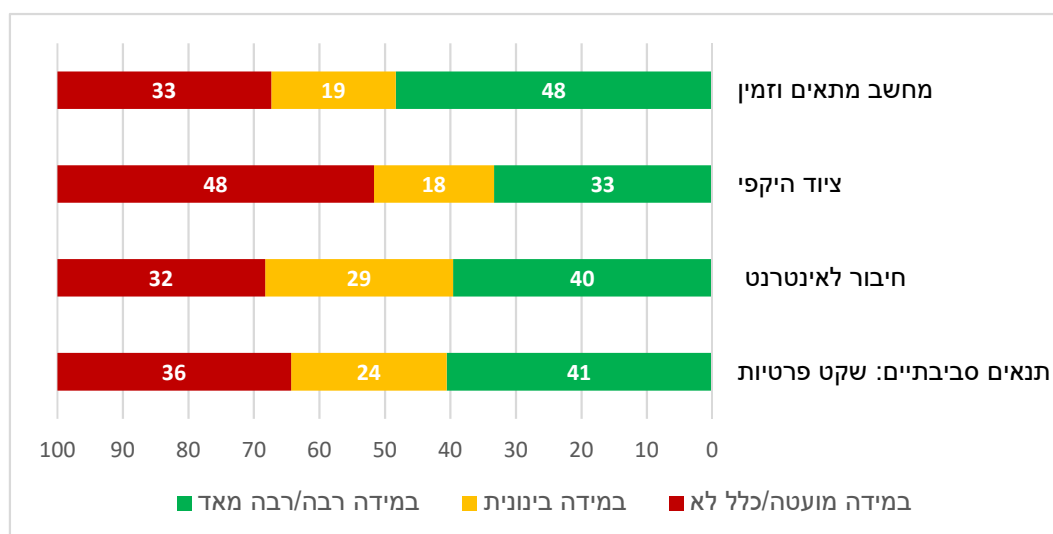
בתי"ס דוברי ערבית		בתי"ס דוברי עברית		
מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	
68%	78%	74%	70%	מחשב מתאים הזמין עבורך לשימוש לצורכי הוראה
65%	60%	63%	57%	ציוד היקפי למחשב: מיקרופון, אוזניות, מצלמה וכד'
56%	56%	61%	62%	חיבור יציב וחזק לאינטרנט
52%	53%	54%	46%	תנאים בביתך שמאפשרים הוראה מרחוק, כגון שקט ופרטיות

כפי שאפשר לראות בתרשים ובלוח לעיל, בסך הכול מרבית המורים מדווחים שבעת שהייה בבית יש בידיהם את הכלים והתנאים לקיום הוראה מרחוק, כאשר העניין של תנאים סביבתיים – שקט, פרטיות וכו' – מצטייר כנקודת תורפה יחסית (כן אפשר לציין ששיעור מעט גבוה יותר בקרב מורים דוברי ערבית מדווחים על קושי עם רשת אינטרנט, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית).

לעומת תמונת המצב העולה מן הדיווחים באשר לתנאים בבתייהם של המורים, התמונה העולה מתוך הדיווחים על התנאים בבית הספר (ראו בתרשים ובלוח להלן) היא הרבה פחות חיובית, כאשר שיעורים גבוהים למדי של מורים מדווחים כי אין בבית הספר את התנאים הנאותים לקיום הוראה מרחוק. הבעיה העיקרית מצטיירת במישור של ציוד היקפי – אוזניות, מצלמות, מדפסות וכו'. יש לציין גם כי במהלך הראיונות היו מורים שהביעו התנגדות להבאת מחשב וציוד נלווה פרטי לבית הספר, וחשו כי הציפייה שיוציאו מכספם לצורך הצטיידות בציוד שבו הם משתמשים בבית הספר – איננה הוגנת. כמו כן, אפשר לזהות בקרב דוברי הערבית חולשה יחסית של מורי א'-ו' בהשוואה למורי ז'-י"ב.

בסיכומו של דבר, ניכר כי על אף הקושי לקיים הוראה מרחוק מבתי המורים, מדובר מבחינתם על אופציה עדיפה על פני הגעה לבית הספר וקיום ההוראה מרחוק משם, וזאת בשל התנאים בבתי הספר לעומת התנאים בבית.

תרשים 2: באיזו מידה התנאים הבאים מתקיימים בבית הספר לצורך הוראה מרחוק? (כלל המורים, באחוזים)



לוח 4: באיזו מידה התנאים הבאים מתקיימים בבית הספר לצורך הוראה מרחוק? (שיעורי המשיבים "במידה רבה/ רבה מאד" בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

	בתי"ס דוברי עברית		בתי"ס דוברי ערבית	
	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'
מחשב מתאים הזמין עבורך לשימוש לצורכי הוראה	52%	47%	56%	37%
ציוד היקפי למחשב: מיקרופון, אוזניות, מצלמה וכד'	34%	32%	39%	28%
חיבור יציב וחזק לאינטרנט	40%	43%	40%	26%
תנאים בבית הספר שמאפשרים הוראה מרחוק, כגון שקט ופרטיות	37%	39%	53%	43%

3.2. כלים וידע פדגוגיים בידי המורים

פרק זה עוסק בסוגיית הכלים והידע הפדגוגיים שיש בידי המורים לשם קיום הוראה ולמידה מיטביים מרחוק.

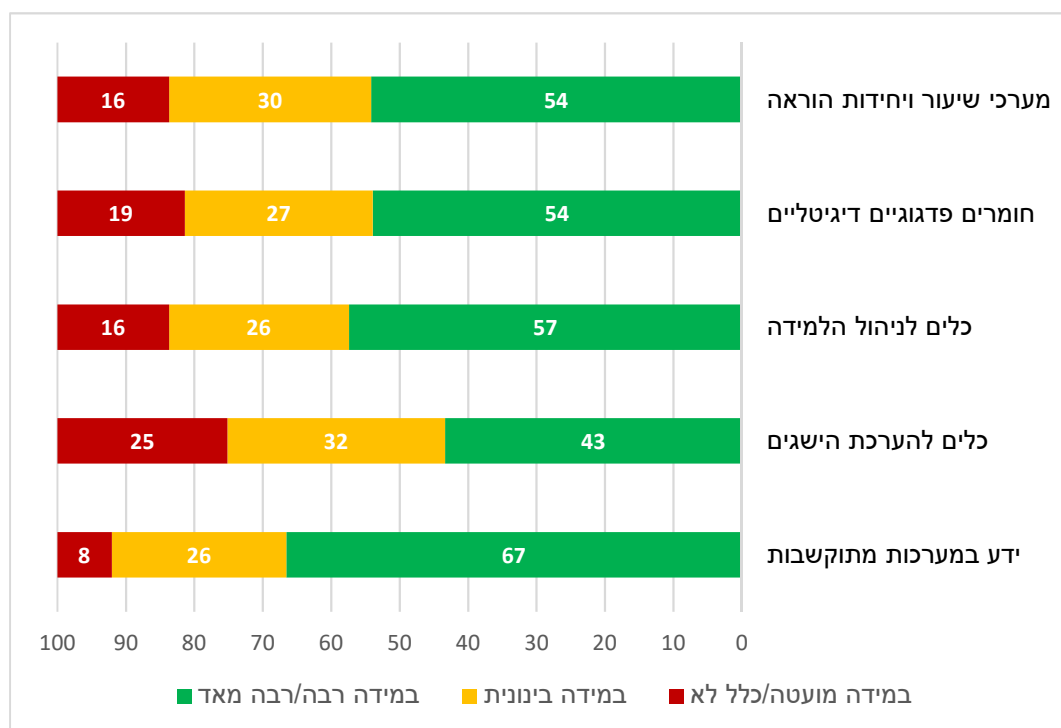
כפי שאפשר לראות בתרשים להלן, בסך הכל מרבית המורים (אם כי רוב לא גדול) מדווחים שיש בידיהם חומרים פדגוגיים, מערכי שיעור וכן כלים לניהול הלמידה. בהקשר זה נרשם פער בין מורים בכיתות היסודי לעומת מורים בכיתות העל-יסודי: בקרב הראשונים ניכר פחות מחסור בחומרים פדגוגיים דיגיטליים איכותיים. יש לציין כי במהלך הראיונות לא פעם מורים ציינו כי אמנם חומרים פדגוגיים קיימים בידיהם – אך בחלק גדול מהמקרים הם לא קיבלו אותם לידיהם אלא היו צריכים להכין או למצוא בעצמם, והם ביקשו לקבל יותר חומרים איכותיים לשימושם.

גם בנושא הידע של המורים עצמם במערכות מתוקשבות לשם הוראה מרחוק מרבית המורים דיווחו כי הידע מצוי בידיהם, כאשר בנושא זה נרשם פער קטן "לרעת" מורים בשכבות היסודי.

העניין שבו השיעור הנמוך ביותר של מורים הביעו שביעות רצון מהכלים המצויים בידם היה בנושא ההערכה של הישגי התלמידים. נראה כי ההוראה מרחוק העמידה את המורים בפני קושי בהערכת תלמידים כאשר חלק מהכלים העומדים לרשותם כאשר התלמידים בכיתה – מבחנים, בחנים ובמידת מה שיעורי בית – היו פחות זמינים להם כאשר ההוראה היא מרחוק. זאת ועוד, נראה היה כי היו מורים שחשו שהערכות שהם כן הורו לבצע, באמצעות עבודות ומטלות שונות, הרבה פעמים לא שיקפו את הידע האמיתי של התלמידים ושהעבודות נעשו לא פעם על ידי חברים או על ידי ההורים, כמו שאפשר להתרשם מהדוגמא הבאה:

"...מתסכל לראות תלמידים במסך, אין יכולת שליטה להבין מה קורה אצל התלמיד. בעבודות הם מעתיקים אחד מהשני. ההערכה היא לא מספיקה אמينة, התלמיד מבצע עבודות בשיתוף הורים ותלמידים, לא משקף את הידע שלו..."

תרשים 3: באיזו מידה הכלים הפדגוגיים הבאים נמצאים בידי המורים לצורך הוראה מרחוק? (כלל המורים, באחוזים)



לוח 5: באיזו מידה הכלים הפדגוגיים הבאים נמצאים בידי המורה לצורך הוראה מרחוק? (שיעורי המורים שהשיבו "במידה רבה/ רבה מאד" בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

בתי"ס דוברי ערבית		בתי"ס דוברי עברית		
מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	
64%	70%	48%	51%	מערכי שיעור ויחידות הוראה להוראה מרחוק
54%	69%	43%	61%	חומרים פדגוגיים דיגיטליים כמו לומדות, ספרים דיגיטליים, משימות מתוקשבות וכו'
54%	62%	62%	51%	כלים מתוקשבים לניהול הלמידה לשם מעקב אחר נוכחות, מעקב אחר הגשת עבודות וכו'
49%	47%	47%	35%	כלים להערכה ולמדידה של הישגי התלמידים
72%	65%	68%	63%	ידע שלך בהפעלה של מערכות מתוקשבות להוראה ולמידה מרחוק

3.3. פיתוח מקצועי וצרכי סיוע בקרב המורים

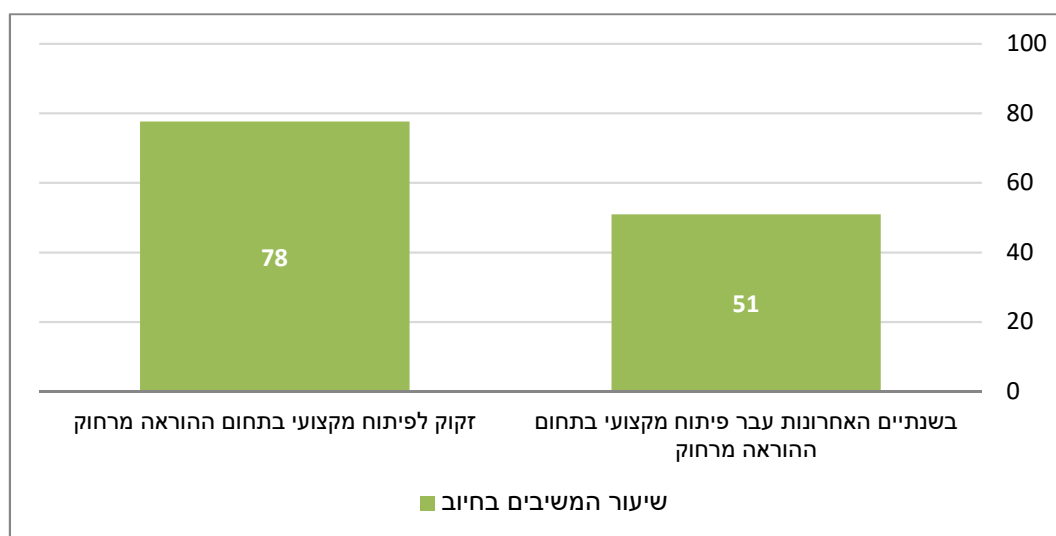
הפרק הנוכחי עוסק בנושא הפיתוח המקצועי. שתי השאלות הראשונות עוסקות בפיתוח מקצועי בנושא ההוראה והלמידה מרחוק – שיעור המורים שעברו פיתוח מקצועי בנושא זה (במהלך השנתיים האחרונות) ושיעור המורים הזקוקים לפיתוח מקצועי.

סדרת השאלות לאחר מכן עוסקת בהרחבה בנושאים בהם מורים עשויים להזדקק לסיוע (למשל באמצעות פיתוח מקצועי), בהקשרים פדגוגיים וחינוכיים שונים.

כפי שאפשר לראות בתרשים ובלוח להלן, **פחות ממחצית מהמורים מדווחים שבשנתיים האחרונות הם עברו פיתוח מקצועי בנושא של הוראה ולמידה מרחוק** באמצעים דיגיטליים. שיעור נמוך יחסית (פחות מ-40%) מדווחים כך בקרב מורים המלמדים בשכבות היסודי בבתי ספר דוברי עברית.

כפועל יוצא מכך, וכנראה גם לאור החוויות שצברו בעת ההוראה מרחוק, **מרבית המורים (כמעט 80%) מעוניינים להשתתף בתהליך של פיתוח מקצועי בנושא זה** (נציין גם שבעת הראיונות היו מורים שדיווחו כי ביקשו לעבור פיתוח מקצועי בנושא זה במהלך חופשת הקיץ, אך לא הצליחו למצוא מסגרת מתאימה).

תרשים 4: פיתוח מקצועי בנושא ההוראה והלמידה מרחוק (כלל המורים, באחוזים)



לוח 6: פיתוח מקצועי בנושא ההוראה והלמידה מרחוק (שיעורי המורים שהשיבו בחיוב בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

	בתי"ס דוברי עברית		בתי"ס דוברי ערבית	
	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב
בשנתיים האחרונות עבר פיתוח מקצועי בנושא ההוראה והלמידה מרחוק	39%	59%	53%	53%
זקוק לפיתוח מקצועי בתחום ההוראה והלמידה מרחוק	79%	75%	81%	79%

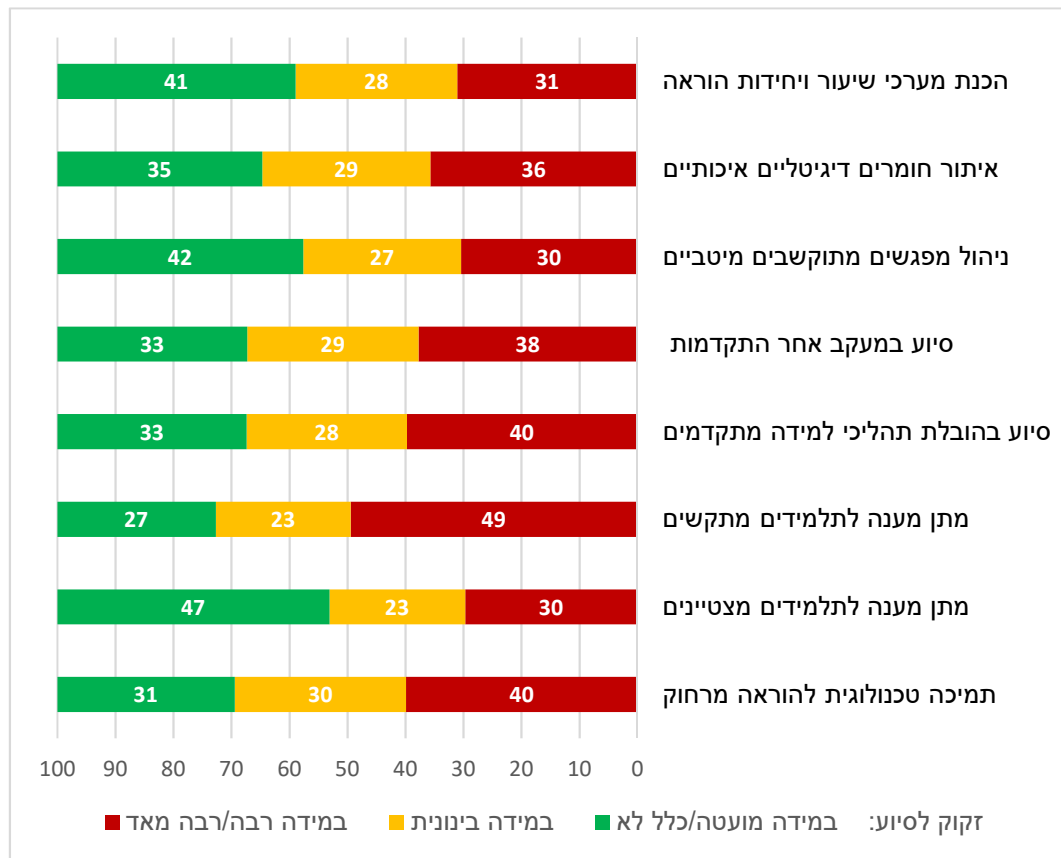
פרט לצמד השאלות הכלליות על פיתוח מקצועי בנושא הוראה ולמידה מרחוק, הוצגה בפני המורים גם שורה של נושאים בהם הם היו עשויים להזדקק לסיוע. כפי שאפשר לראות בתרשים ובלוח להלן, הנושא שבו מורים רבים דיווחו על צורך רב בסיוע היה עניין המענה לתלמידים מתקשים. במהלך הראיונות היו מורים אשר ציינו כי בעוד שתלמידים חזקים הרבה פעמים נוטלים את מושכות הלמידה ולומדים באופן עצמאי (היו גם שצינו כי מתכונת ההוראה מרחוק אף הועילה לחלקם), הרי שתלמידים מתקשים הרבה פעמים "נופלים בין הכיסאות" ולא מצליחים לקיים למידה סדירה.

נושאים נוספים בהם שיעורים גבוהים למדי של מורים דיווחו כי הם זקוקים לסיוע היו: הובלת תהליכי למידה מתקדמים (חקר, עבודה בשיתוף וכו') בזמן למידה מרחוק; מעקב אחר התקדמות בתלמידים ברכישת הידע והמיומנויות; איתור חומרים דיגיטליים איכותיים וקבלת תמיכה טכנית/טכנולוגית.

יש לציין כי מורים בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית בלטו בשיעור גבוה יחסית של מי שזקוקים לסיוע במתן מענה לתלמידים מתקשים ולתלמידים מצטיינים (קרי: ככל הנראה קושי במתן מענה דיפרנציאלי מותאם למגוון התלמידים), סיוע בניהול מפגשי למידה פוריים ועוד. נראה, אם כן, כי

קבוצת מורים זו מצטיירת כבעלת קשיים רבים יחסית בקיום תהליכי הוראה מיטביים בזמנים של למידה מרחוק, וזקוקה במיוחד לסיוע בנושא זה.

תרשים 5: באיזו מידה זקוק לסיוע בכל אחד מהיבטים הבאים? (כלל המורים, באחוזים)



לוח 7: באיזו מידה זקוק לסיוע בכל אחד מההיבטים הבאים? (שיעורי המורים שהשיבו "במידה רבה/ רבה מאד" בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

בתי"ס דוברי ערבית		בתי"ס דוברי עברית		
מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	
34%	40%	28%	30%	זקוק לסיוע בהכנת מערכי שיעור ויחידות הוראה לשם הוראה מרחוק
38%	43%	34%	34%	... באיתור חומרים פדגוגיים דיגיטליים איכותיים ומתאימים
35%	47%	25%	28%	... בניהול מפגשים מתוקשבים באווירה לימודית פוריה וחיובית
45%	46%	32%	38%	... בביצוע מעקב אחר המידה בה התלמידים מתקדמים בלמידה
43%	50%	32%	44%	... בהובלת תהליכי למידה מתקדמים כגון: למידת חקר, למידה מבוססת פרויקטים וכו'
51%	57%	49%	45%	... במתן מענה לתלמידים מתקשים במסגרת ההוראה מרחוק
33%	46%	23%	31%	... במתן מענה לתלמידים מצטיינים במסגרת ההוראה מרחוק
40%	50%	37%	37%	זקוק לקבלת ייעוץ ותמיכה טכנולוגיים לטובת תפעול מיטבי של ההוראה מרחוק

עוד בהקשר זה נשאלו מורים בשאלה פתוחה באשר לנושאים/תחומים נוספים בהם הם זקוקים לסיוע. להלן נושאים אותם מורים הזכירו בתדירות גבוהה יחסית וכן כמה ציטוטים בולטים מתוך דבריהם. הנושאים מוצגים בסדר שכיחות יורד (במקורב).

- **שיטות וגישות להוראה מרחוק.** למשל, ניהול זמן, למידה דיפרנציאלית, איך מלמדים באמצעות כלים דיגיטליים, איך מנהלים כיתה ועוד.
- **תכנים וחומרי הוראה.** מורים מדווחים על מחסור בתכנים ובחומרי הוראה דיגיטליים איכותיים.

"...מרגישה שמשרד החינוך זורק [את המורים] למים ושיתתדרו לבד. לא מממנים כל מיני אפליקציות לימודיות. [צריך] שיהיה יותר נגיש למורים ושיתחשבו בהם יותר מבחינה כלכלית וטכנולוגית..."

- **חשיפה לכלים דיגיטליים ושיפור ההתמקצעות בכלים השונים.**

"...זקוקה לסיוע בלמידה מרחוק, שילמדו אותנו על האמצעים טכנולוגיים. לחשוף אותנו לכל האמצעים הטכנולוגיים כמו זום, מיט, גוגל. אנחנו מתמקצעים באחד ואנחנו צריכים ללמוד עוד דרכים להוראה מרחוק. הדרכה פרונטלית שיסבירו לנו על כל האמצעים שיש..."

- **הנעת תלמידים;** כיצד גורמים לתלמידים להתחבר להוראה וללמידה מרחוק, לקחת אחריות

על למידתם וכיו"ב. בפרט עולה בהקשר של תלמידים מתקשים.

"...איך לגייס את התלמידים ללמידה שירצו ללמוד את תלמידי המב"ר שקשה ללמד אותם מרחוק, עדיף שילמדו בבית הספר בקפסולות ולא בלמידה מרחוק. לגייס ללמידה מרחוק את אותם התלמידים שלא רוצים לא יכולים לדוגמא מב"ר, אתגר, אומץ עדיף לשים אותם בקפסולות ולא בלמידה מרחוק..."

- **עבודה עם ומול הורים;** מחד, כיצד גורמים להורים לגלות יותר מעורבות בלמידה של

ילדיהם כך שיתמידו וישקיעו בלמידה ומן העבר השני – כיצד מונעים מצב שבו הורים מבצעים את המשימות במקום ילדיהם. במגזר הדתי עלו גם אמירות בדבר חוסר חיבור של הורים להוראה הדיגיטלית ואף התנגדות לנושא זה.

"...הלמידה מרחוק לא הייתה כל כך יעילה. ההורים פתרו עבור התלמידים את השאלות והתלמידים לא עשו כלום ואפילו כששולחים את הפתרון של השאלות הכתב של ההורים ולא של התלמידים. עדיף לימודים פורמאליים מקרוב ולא מרחוק..."

"...באוכלוסייה הדתית בדרך כלל משפחות גדולות, אז קשה ללמד באופן טכנולוגי, ההורים בד"כ מעדיפים ללמד את הילד באמצעות חוברות ומחברות בגלל שההתנהלות הטכנולוגית קשה להם, למרות שאני מכינה מערכי שיעור הרבה מאוד שעות ולכן זה מאוד קשה לעשות מפגשים ומערכי שיעור מכל סוג שהוא. אם חלק מהספרים היו דיגיטליים או שלכל ילד היה טאבלט היה הרבה יותר קל ללמד באופן מקוון כזה..."

- **תמיכה רגשית וחברתית לתלמידים**

"...בעיקר בצד החברתי-רגשי איך מנהלים שיח איכותי ורגשי בלמידה מרחוק..."

- **תמיכה רגשית למורים עצמם**

"...תמיכה רגשית למורה במצבי לחץ שיהיו הנחיות ברורות לפעמים צריך רק לדבר עם מישהו בגלל המחשבות והדאגות..."

3.4. מהי הוראה מיטבית מרחוק?

המעבר החד להוראה מרחוק בלבד הגיע בהפתעה לבתי הספר ולמערכת כולה. בשלבים מסוימים נדמה היה שמתקיים ניסיון לדמות את הלמידה מרחוק להוראה (פרונטלית) בכיתות, מורים נשפטו על פי היקף הקיום של מפגשים סינכרוניים כיתתיים ובדיון הציבורי הצמד "שיעורי זום" הפך לשם נרדף לכלל ההוראה והלמידה.

אולם, הוראה ולמידה מרחוק אינם רק שיעורים אינטרנטיים סינכרוניים ("שיעורי זום"). הוראה ולמידה מרחוק כוללת גם רכיבים אחרים כגון למידה עצמאית של התלמידים, למידה בקבוצות ומפגשים של המורה עם קבוצות של תלמידים ולא דווקא במתכונת של כלל תלמידי הכיתה.

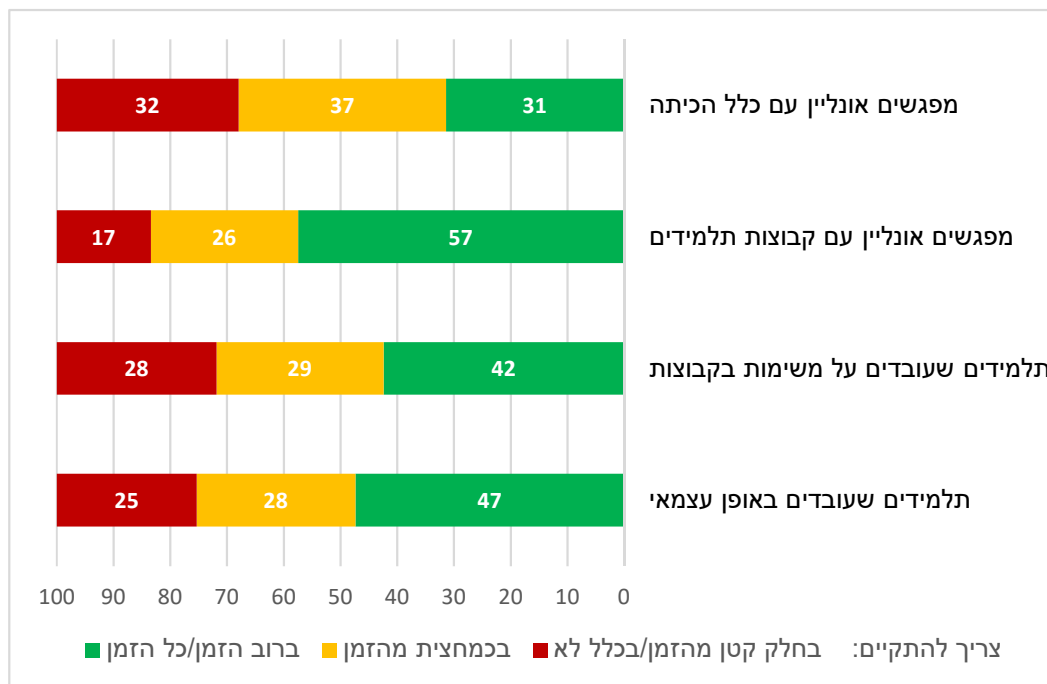
במקבץ זה של שאלות ביקשנו מהמורים לציין באיזו שכיחות הם סבורים שארבעת הרכיבים המופיעים בהיגדים (ראו בתרשים ובלוח להלן) אמורים להתרחש במהלך שבוע של הוראה ולמידה מיטביים: האם בחלק קטן מהזמן, בכמצחית מהזמן או בחלק גדול מהזמן.

כפי שאפשר לראות בתרשים ובלוח להלן, דווקא הרכיב שהפך להיות מזוהה בשיח הציבורי עם ההוראה מרחוק – מפגשים אונליין בפורום של הכיתה כולה – נתפס בעיני המורים כרכיב שצריך להתקיים בשכיחות הנמוכה ביותר ובחלק קטן מהזמן בלבד. הרכיב שנחשב לפופולרי ביותר וכנראה גם למועיל ביותר הוא רכיב של עבודת המורה עם קבוצות של תלמידים, כאשר התלמידים נבחרים עפ"י קריטריונים לפי שיקול דעתו של המורה (למשל: מידת השליטה בחומר הנלמד, קבוצה העובדת על פרויקט מסוים וכו').

חשוב לציין שהסדר היחסי של רכיבי ההוראה והלמידה השונים חזר על עצמו בכל ארבעת הקבוצות בחלוקה על-פי שלבי גיל ומגזרי שפה. קרי: **בכל שלבי הגיל ובמגזרי השפה השונים מודל ההוראה והלמידה המיטבי מרחוק נתפס ככזה המתבסס על מפגשים אונליין עם קבוצות של תלמידים, משלב באופן נרחב עבודה עצמאית של תלמידים ועבודה בצוותים, בעוד שהוראה מרחוק במתכונת של כלל הכיתה נתפסת כרכיב הפחות נחוץ ופחות אפקטיבי באופן יחסי, ועל כן תדירותו צריכה להיות הנמוכה ביותר.**

במענה לשאלה פתוחה ציינו מורים שמתכונת מיטבית של הוראה ולמידה צריכה לכלול כמה רכיבים בנוסף לנ"ל: הערכת הישגי התלמידים באופן שוטף; פעילויות הפגה; מפגשי צוות ובמידת האפשר גם לשלב מפגשים של ממש, שאינם וירטואליים.

תרשים 6: באיזה היקף כל אחד מהבאים אמור לקרות בשבוע מיטבי של הוראה ולמידה (כלל המורים, באחוזים)



לוח 8: באיזה היקף כל אחד מהבאים אמור לקרות בשבוע מיטבי של הוראה ולמידה (שיעורי המשיבים "רוב הזמן/כל הזמן" בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

	בתי"ס דוברי עברית		בתי"ס דוברי ערבית	
	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב
מפגשים אונליין של המורה עם תלמידים בהרכב של כיתה מלאה	27%	31%	41%	35%
מפגשים אונליין של המורה עם תלמידים בהרכב של קבוצות קטנות או כיתות מפוצלות	63%	57%	50%	54%
תלמידים שעובדים על משימות בקבוצות	42%	38%	48%	52%
תלמידים שעובדים על משימות בעבודה אישית	49%	43%	49%	55%

3.5. השגת יעדים פדגוגיים בתקופת הסגירה

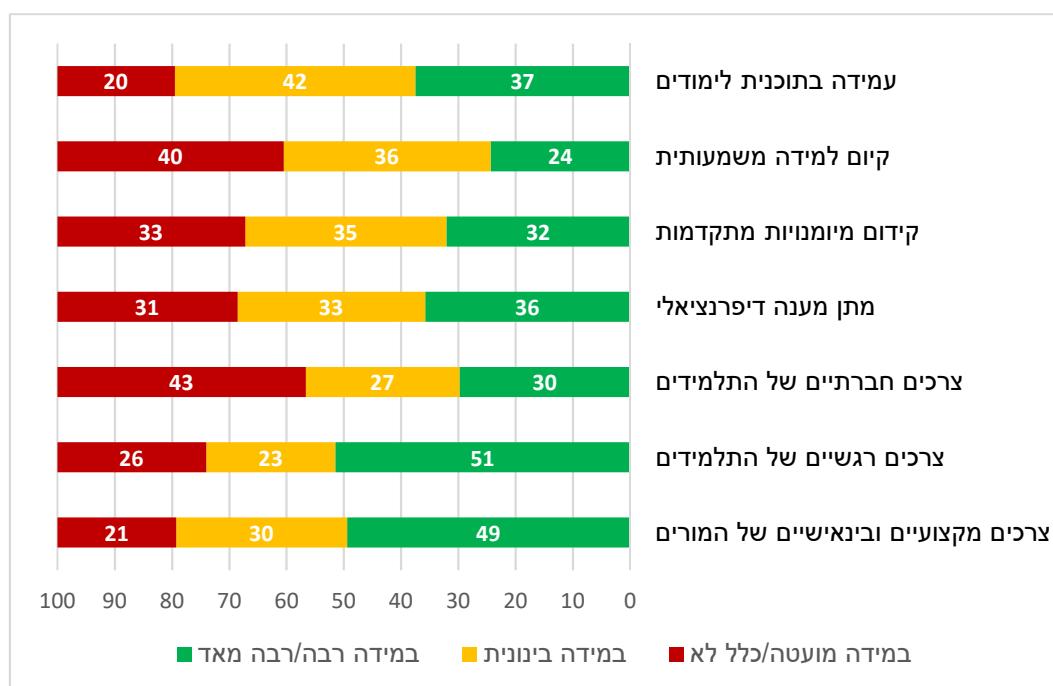
פרק זה מוקדש להתבוננות של המורים על תקופת ההוראה והלמידה מרחוק ברטרוספקטיבה: עד כמה הם סבורים שבתקופה זו הושגו יעדים שונים בתחום הלימודי-פדגוגי, בתחום החברתי-רגשי ועוד. כפי שאפשר לראות בתרשים הבא, מיעוט (37%) מהמורים סברו שבתקופה זו נרשמה במידה רבה עמידה בתכנית הלימודים וברכישת הידע והמיומנויות הנגזרות ממנה. מורים רבים יותר (42%) סברו שהעמידה ביעדים הייתה במידה בינונית ו-20% סברו שהעמידה ביעדים הייתה במידה מועטה. בפרט, בלטה העובדה שמורים בבתי ספר דוברי ערבית סברו פחות מעמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית שנרשמה עמידה בתוכנית הלימודים.

לאור העובדה שרבים מן המורים לא סברו כי נרשמה עמידה בתוכנית הלימודים, נראה כי יעדים מתקדמים יותר – למידה משמעותית וקידום מיומנויות מתקדמות – הושגו אף פחות.

קושי נוסף שעלה מתשובות המורים הוא במישור החברתי בקרב התלמידים – נראה כי מתוך תשובות המורים עולה תמונה לפיה מתקיימת פגיעה ביכולת של התלמידים לקיים קשרים חברתיים מספקים ונראה כי המורים גם מתקשים וחסרי כלים לסייע במישור זה.

דווקא במישור של מתן מענה לצרכים רגשיים של תלמידים, מורים חשו כי תמונת המצב הייתה חיובית יותר – כנראה עדות לכך שמורים רבים הקפידו על קיום שיחות אישיות עם תלמידים לאורך התקופה.

תרשים 7: באיזו מידה כל אחד מהיעדים הבאים הושג בתקופת הלמידה מרחוק? (כלל המורים, באחוזים)



לוח 9: באיזו מידה כל אחד מהיעדים הבאים הושג בתקופת הלמידה מרחוק? (שיעורי המשיבים
 "במידה רבה/רבה מאד" בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

בתי"ס דוברי עברית		בתי"ס דוברי ערבית		
מורים ז'-י"ב	מורים א'-י'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-י'	
37%	28%	45%	32%	למידת הנושאים והמיומנויות בהתאם לגיל וכנדרש על פי תוכנית הלימודים
25%	16%	29%	22%	למידה מתקדמת ומשמעותית של התלמידים למשל באמצעות עבודות חקר, למידה מבוססת פרויקטים וכו'
36%	32%	35%	27%	קידום מיומנויות למידה מתקדמות כגון עבודת צוות, עבודה עצמאית, איתור וניתוח מידע וכד'
36%	29%	33%	42%	מתן מענה לימודי דיפרנציאלי לתלמידים שונים
33%	31%	22%	38%	מתן מענה לצרכים חברתיים של תלמידים
42%	51%	49%	59%	מתן מענה לצרכים רגשיים של תלמידים
50%	50%	46%	53%	מתן מענה לצרכים מקצועיים ובינאיישיים של מורים ע"י בית הספר

3.6. חסמים בפני הצלחה של למידה מרחוק

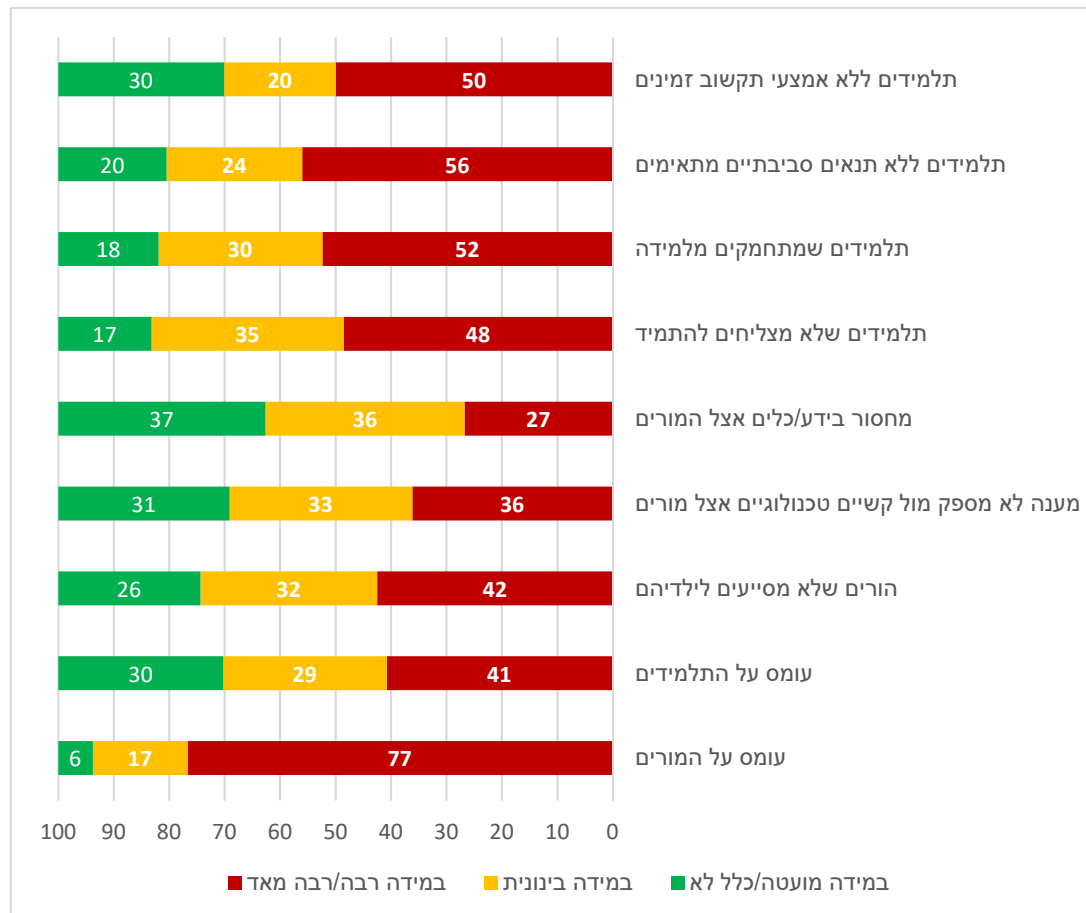
לאחר שבפרק הקודם בחנו את תפיסותיהם של מורים בדבר מידת ההשגה של יעדים פדגוגיים וחינוכיים בזמן סגירת בתי הספר, בפרק זה נבחן את תפיסות המורים בדבר חסמים; מהם הגורמים/אתגרים העומדים בפני הצלחה רבה יותר בהשגת היעדים במצב של למידה מרחוק.

כפי שאפשר להתרשם מהתרשים להלן, **החסם המרכזי בעיני המורים הוא העומס על המורים עצמם; במהלך הראיונות מורים רבים התלוננו על כך שהיו צריכים "להמציא את עצמם מחדש", לעבור הכנות ארוכות וסיזיפיות לכל שיעור ומפגש, להתגבר על מכשולים טכניים ואחרים ובמקרים רבים גם לספוג ביקורת וחוסר אמון על כך ש"אינם עובדים מספיק" וכיו"ב.** היו מורים שלא חסכו במילים חריפות לרבות אמירות על כך שתקופת הלמידה מרחוק גרמה להם לרצות לעזוב את המערכת.

סוגיות נוספות שנתפסו כחסמים על ידי מורים רבים יחסית: מחסור בתנאים סביבתיים מתאימים (שקט, פרטיות, סיוע של המשפחה) ושל ציוד תקשוב אצל תלמידים (הסוגיה האחרונה בלטה בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית); תלמידים שמתחמקים מלמידה או שרוצים אך אינם מסוגלים להתמודד עם מתכונת הלמידה מרחוק. הסוגיה האחרונה חזרה לאורך הסקר בווריאציות שונות כאשר מורים רבים

סברו כי במתכונת של הוראה מרחוק הם מתקשים לתת מענה לתלמידים מתקשים, תלמידים אלו נשארים מאחור והפערים הלימודיים ככל הנראה מתרחבים.

**תרשים 8: באיזו מידה כל אחד מהבאים מהווה חסם בפני הצלחה של הוראה ולמידה מרחוק?
(כלל המורים, באחוזים)**



לוח 10: באיזו מידה כל אחד מהבאים מהווה חסם בפני הצלחה של הוראה ולמידה מרחוק?
(שיעורי המשיבים "מהווה חסם במידה רבה/רבה מאד" בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

בתי"ס דוברי ערבית		בתי"ס דוברי עברית		
מורים ז'-י"ב	מורים א'-י'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-י'	
57%	61%	47%	46%	תלמידים שאין להם אמצעי תקשוב זמינים עבורם
57%	63%	56%	52%	תלמידים שאין להם את התנאים הסביבתיים המתאימים ללמידה מרחוק
60%	52%	55%	46%	תלמידים שמנצלים את ההזדמנות כדי להתחמק מלמידה
51%	41%	53%	44%	תלמידים שלא מצליחים להתמיד בלמידה מרחוק וממעטים להשתתף
28%	34%	25%	26%	מחסור בידע או בכלים אצל המורה
39%	38%	34%	37%	מענה לא מספק למול קשיים ותקלות טכנולוגיים אצל המורים
51%	48%	38%	42%	הורים שאינם מסייעים ללמידה של ילדיהם
54%	47%	45%	26%	עומס על התלמידים
72%	75%	78%	78%	עומס על המורים

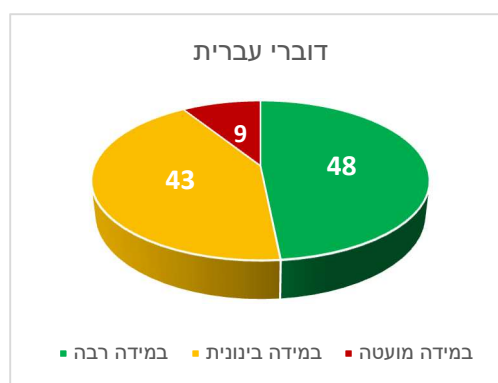
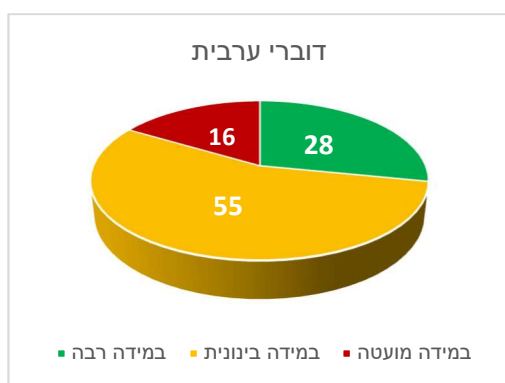
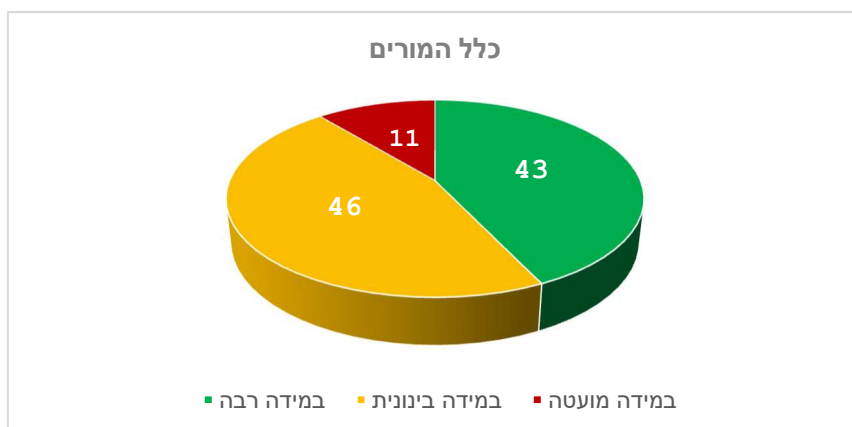
3.7. שנה"ל תש"ף במבט מסכם

לקראת סופו של הסקר התבקשו המורים להתבונן על שנת הלימודים תש"ף במבט כללי, שנה שהחלה כשנה רגילה והתהפכה לקראת סופה ל"מתכונות קורונה", ולחוות דעה באשר למידה בה מערכת החינוך בשנה זו עמדה ביעדים פדגוגיים, חברתיים ועוד.

כפי שאפשר לראות בתרשים ובלוח להלן, **הקבוצה הגדולה (46%) בקרב המורים סברה כי המערכת עמדה ביעדיה במידה בינונית וקבוצה בגודל דומה (43%) סברה כי המערכת עמדה ביעדיה במידה רבה**. מיעוט מבין המורים (11%) סבר כי המערכת עמדה ביעדיה במידה מועטה.

אולם, הנתון הכולל הנ"ל מכסה על הבדלים ניכרים בין שני מגזרי השפה. כך, **בעוד ש - 48% מהמורים בבתי הספר דוברי העברית סברו שהמערכת עמדה ביעדיה במידה רבה, 28% בלבד מהמורים בבתי הספר דוברי הערבית סברו כך**. במיוחד בלטו לשלילה במישור זה עמדותיהם של מורים בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית, כאשר 21% בלבד מתוכם סברו כי המערכת השיגה במידה רבה את יעדיה.

תרשים 9: במבט כולל, עד כמה הושגו היעדים הלימודיים והחינוכיים של מערכת החינוך בשנה"ל תש"ף? (כלל המורים ולפי מגזר שפה, באחוזים)



הערה: במידה מועטה = במידה מועטה/כלל לא במידה רבה=במידה רבה/רבה מאד

לוח 11: השגת יעדים פדגוגיים בתש"ף – חוות דעת כללית (שיעורי המשיבים "במידה רבה/רבה מאד" בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

בתי"ס דוברי ערבית		בתי"ס דוברי עברית		
מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	
35%	21%	49%	47%	כשאתה מסתכל באופן כללי על שנת הלימודים האחרונה, תש"ף, באיזו מידה אתה חושב שבשנה זו בתי הספר עמדו ביעדים של למידה, יעדים חינוכיים וכד'?

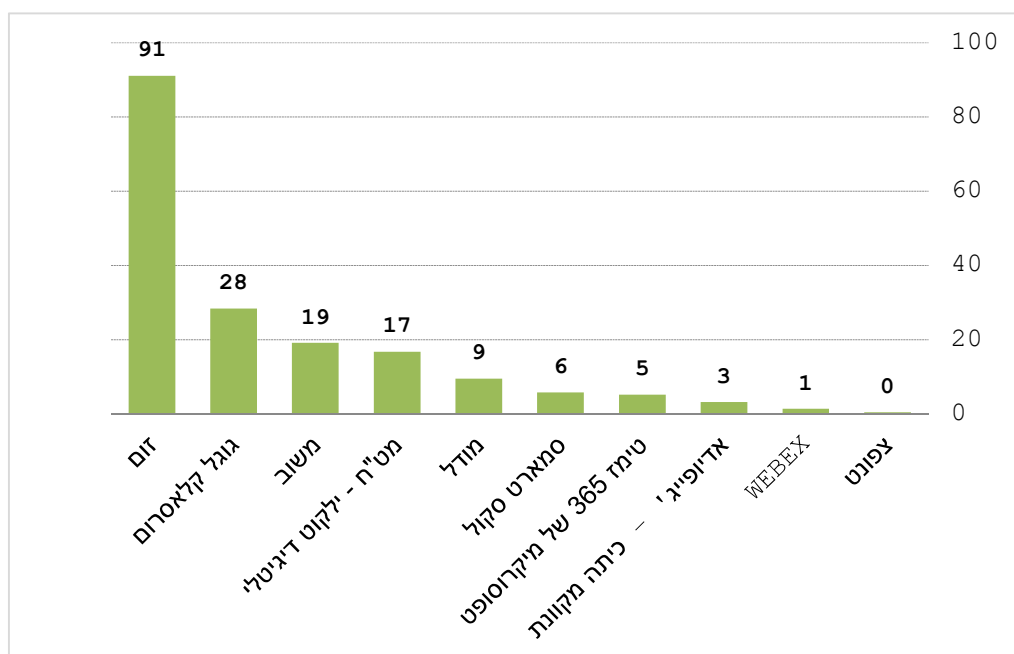
3.8. שימוש בפלטפורמות דיגיטליות שונות

חלקו האחרון של הסקר הוקדש לאיסוף מידע באשר להיבטים שונים של הוראה ולמידה בתקופה בה בתי הספר היו סגורים. השאלה הראשונה בנושא זה עסקה בפלטפורמות ובאפליקציות הדיגיטליות השונות שבהן מורים היו עשויים לעשות שימוש. יש לציין כי הפלטפורמות שלגביהן נשאלו המורים היו מסוגים שונים. חלקן מערכות למפגשים מקוונים (זום, טימז 365, webex), אחרות הן מערכות לניהול הלמידה (גוגל קלאסרום, משוב, מודל, סמארט סקול, אדיופיג') ופלטפורמות נוספות מאגדות בתוכן תכנים פדגוגיים דיגיטליים לצד ניהול הלמידה (מט"ח – ילקוט דיגיטלי, צפונט).

לאור זאת, אין לראות בנתונים הנ"ל כהצעה לביצוע השוואה של שכיחות השימוש בפלטפורמות השונות משום שהן מאד שונות זו מזו מבחינת המטרות, הפונקציות הכלולות בהן וכד'. זאת ועוד, במידה ומעוניינים ללמוד לעומק את נושא הפלטפורמות והכלים המתקשבים השונים – יש להקדיש לכך בדיקה מחקרית נפרדת.

בכל אופן, מהתבוננות בנתונים ניכר כי **הכלי המתקשב שזכה לשימוש הנרחב ביותר היה אפליקציית זום שמשמשת למפגשים מקוונים. פלטפורמות שזכו אף הן לשימוש נרחב היו גוגל קלאסרום, משוב והילקוט הדיגיטלי של מט"ח.** לא נרשמו הבדלים ניכרים בין שני מגזרי השפה, אם כי ניכר שפלטפורמת גוגל קלאסרום נפוצה יותר בבתי ספר דוברי ערבית ואילו תוכנת משוב נפוצה יותר בבתי ספר דוברי עברית (במיוחד העל יסודיים).

תרשים 10: האם השתמש בכל אחת מהפלטפורמות הבאות? (שיעור המורים שהשיבו בחיוב, כלל המורים)



לוח 12: שימוש בפלטפורמות/אפליקציות דיגיטליות שונות (שיעורי המורים שהשיבו בחיוב בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

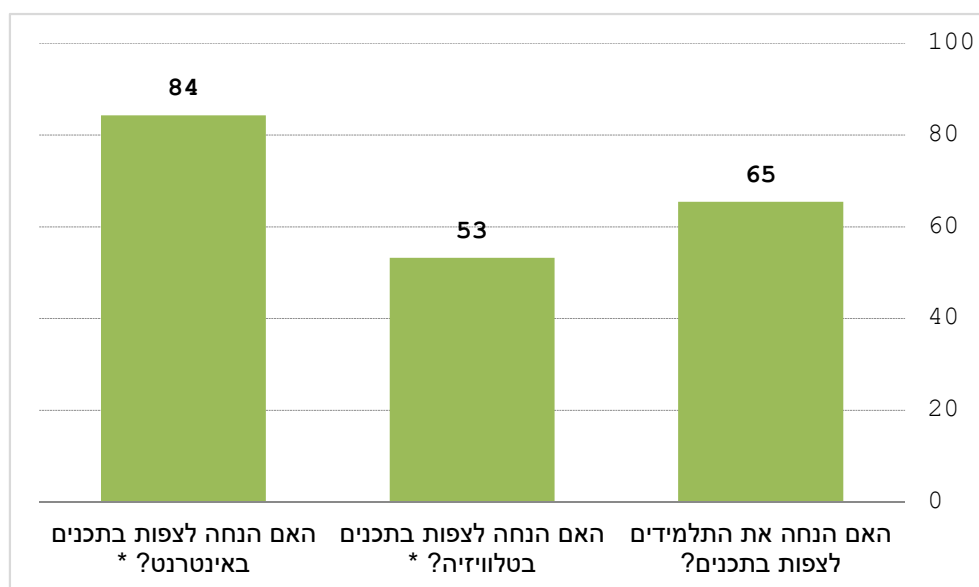
	בתי"ס דוברי עברית		בתי"ס דוברי ערבית	
	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-ו'	מורים ז'-י"ב
זום (Zoom)	94%	93%	83%	88%
גוגל קלאסרום (Google Classroom)	16%	31%	38%	39%
משוב	10%	29%	10%	18%
מט"ח - ילקוט דיגיטלי	23%	12%	22%	12%
מודל (Moodle)	3%	15%	9%	8%
סמארט סקול	9%	4%	3%	6%
טימז 365 של מיקרוסופט (Microsoft Teams 365)	6%	5%	9%	1%
אדיופייג' – כיתה מקוונת (Edupage)	1%	4%	4%	2%
WEBEX	1%	1%	1%	1%
צפונט	0%	0.3%	1%	2%

3.9. שימוש בתכנים מוקלטים ועמדות כלפיהם

בשנים האחרונות פעל משרד החינוך ליצירה ולאיסוף של תכנים לימודיים מצולמים בווידאו, בתחומי דעת שונים ועבור גילאים שונים. בתקופה שבה בתי הספר היו סגורים תכנים מתוך האוסף שודרו בטלוויזיה במהלך שעות יום הלימודים והתכנים היו גם זמינים בפורטל של משרד החינוך. במהלך הראיונות מורים נשאלו האם הנחו את תלמידיהם לצפות בתכנים, ואם כן – האם באמצעות שידורי הטלוויזיה ו/או דרך הפורטל המתקשב. כפי שאפשר לראות בתרשים להלן, **65% מהמורים דיווחו כי אכן הנחו את תלמידיהם לצפות בתכנים – מרביתם דרך הפורטל האינטרנטי**. באופן יחסי, שיעורי המורים אשר דיווחו כי הנחו את תלמידיהם לצפות בתכנים היו גבוהים יותר בבתי הספר דוברי הערבית. שיעור נמוך במיוחד, 44% בלבד מהמורים בחינוך העל יסודי בבתי ספר דוברי עברית, דיווחו כי הנחו את תלמידיהם לצפות בתכנים – כנראה עדות למחסור בתכנים מצולמים המותאמים לשכבות גיל אלו.

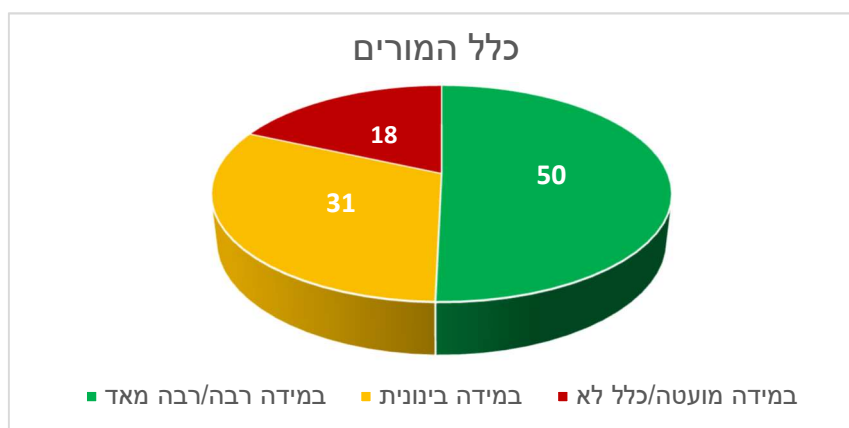
עוד אפשר לראות בתרשימים ובלוח להלן שעמדות המורים באשר להתמצאות בפורטל, איתור תכנים וכו' – היו בינוניות למדי, כאשר כ – 50% דיווחו על שביעות רצון גבוהה מהפורטל.

תרשים 11: הנחייה של המורים לתלמידים לצפות בתכנים המצולמים של משרד החינוך? (כלל המורים, באחוזים)



* מבין אלו שציינו כי אכן הנחו את התלמידים לצפות בתכנים המצולמים.

תרשים 12: באיזו מידה השימוש בתכנים שבפורטל היה נוח מבחינת התמצאות, איתור חומרים וכד' (כלל המורים, באחוזים)



לוח 13: הנחייה של המורים לתלמידים לצפות בתכנים המצולמים ועמדות כלפי התכנים (שיעורי המשיבים בחיוב, בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזרי שפה)

בתי"ס דוברי ערבית		בתי"ס דוברי עברית		
מורים ז'-י"ב	מורים א'-י'	מורים ז'-י"ב	מורים א'-י'	
81%	92%	44%	75%	האם במהלך הסגירה או לאחר מכן הנחית את התלמידים לצפות בתכנים הלימודיים המצולמים?
56%	59%	50%	51%	האם הנחית אותם לצפות בתכנים בשידורי הטלוויזיה? *
86%	84%	79%	87%	האם הנחית אותם לצפות בתכנים באמצעות האינטרנט? *
45%	49%	46%	57%	באיזו מידה השימוש בתכנים שבפורטל היה נוח מבחינת התמצאות, איתור חומרים וכד' **

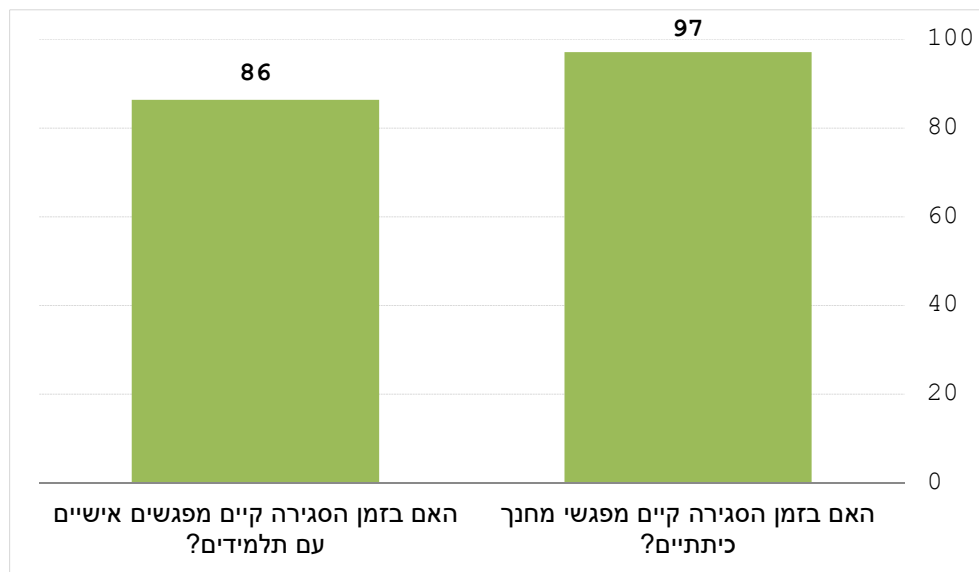
* מבין אלו שהשיבו שהנחו את התלמידים לצפות בתכנים
 ** שיעור המשיבים "במידה רבה/ רבה מאוד"

3.10. מפגשי מחנכים אונליין בתקופת הסגר

מבין המורים שרואיינו, 577 מורים (59% מכלל המרואיינים) דיווחו שהם מחנכי כיתות. מתוכם: 225 דיווחו שהם מחנכים כיתה בשכבות א'-ו' בבתי ספר דוברי עברית; 191 מחנכים כיתה בשכבות ז'-י"ב בבתי ספר דוברי עברית; 93 מחנכים כיתה בשכבות א'-ו' בבתי ספר דוברי ערבית; ו- 69 מחנכים כיתה בשכבות ז'-י"ב בבתי ספר דוברי ערבית.

מחנכי הכיתות נשאלו באשר לקיום מפגשי מחנך כיתתיים ובאשר לקיום מפגשים אישיים עם תלמידים בתקופת הסגירה. כפי שאפשר לראות – הרוב המכריע (97%) בקרב המחנכים דיווחו כי אכן קיימו מפגשים כיתתיים ורוב (אם כי מעט פחות גדול – 86%) דיווחו שקיימו מפגשים אישיים עם תלמידים. לא נרשמו הבדלים מפליגים בין מגזרי השפה ושלבי הגיל השונים, אם כי נראה היה שמורים בבתי ספר דוברי ערבית מיעטו במקצת לקיים מפגשים אישיים עם תלמידים, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית.

תרשים 13: קיום מפגשי מחנך כיתתיים ואישיים במהלך סגירת בתי הספר (שיעור המורים שהשיבו בחיוב, כלל המורים, באחוזים)



לוח 14: קיום מפגשי מחנך כיתתיים ואישיים במהלך סגירת בתי הספר (שיעור המורים שהשיבו בחיוב, בחלוקה עפ"י שלבי גיל ומגזר שפה)

	בתי"ס דוברי עברית		בתי"ס דוברי ערבית	
	מחנכים א'-ו'	מחנכים ז'-י"ב	מחנכים א'-ו'	מחנכים ז'-י"ב
א. האם בזמן סגירת בתי הספר קיים מפגשי מחנך כיתתיים?	97%	99%	94%	97%
ב. האם בזמן סגירת בתי הספר קיים מפגשים אישיים עם תלמידים?	86%	90%	80%	86%

4. סיכום ומסקנות

הדוח הנוכחי מסכם את ממצאיו של סקר מורים אשר התבצע במהלך החודשים יולי - אוגוסט 2020 ואשר עסק בהוראה ובלמידה מרחוק. זאת, בעקבות תקופה שבה בתי הספר היו סגורים עקב מגפת הקורונה ולאור ההיערכות של מערכת החינוך לקראת שנת הלימודים תשפ"א. הסקר נערך בקרב מדגם מייצג של מורים מכלל שלבי הגיל ומשני מגזרי השפה במערכת. בראיונות השתתפו 978 מורים (61% השבה). להלן סיכום הממצאים והמסקנות העיקריים.

קיום תנאים להוראה מרחוק בבית ובבית הספר: מרבית המורים מדווחים שבביתם קיימים הציוד והתשתיות לשם ביצוע הוראה מרחוק (אם כי כדאי לשים לב גם לעובדה שכ-15% מדווחים שהציוד והתשתיות חסרים או אינם מתאימים). נקודת תורפה יחסית מבחינת האפשרות לקיים למידה מרחוק מהבית הם התנאים הסביבתיים – שקט, פרטיות וכו'.

מן העבר השני, שיעורי המורים המדווחים כי בבית הספר קיימים התנאים המתאימים לביצוע הוראה מרחוק הם נמוכים בהרבה. בפרט, מורים רבים מדווחים שבבית הספר אין את הציוד ההיקפי הנדרש (אוזניות, מצלמות, מדפסות וכו') והיו כאלה שהביעו תרעומת על כך שמצופה מהם להשלים ציוד זה ממקורותיהם הפרטיים.

אם משווים, אם כן, את שתי האופציות - הוראה מרחוק מבתי המורים לעומת הוראה מרחוק כאשר המורים שוהים בבית הספר - לפחות מדיווחי המורים עולה באופן ברור וחד משמעי כי התנאים לביצוע ההוראה מרחוק מהבית טובים יותר.

כלים וידע פדגוגיים בידי המורים לקיום הוראה מרחוק: בסך הכל, מרבית המורים דיווחו שיש בידיהם כלים כגון מערכי שיעור ויחידות הוראה, חומרים פדגוגיים דיגיטליים, כלים לניהול הלמידה וידע בתפעול מערכות מתוקשבות. עם זאת, יש לציין כי מורים בשכבות העל-יסודיות דיווחו בשיעורים נמוכים יותר על הימצאות של חומרים איכותיים בידיהם וכן טרוניות של מורים מכלל שכבות הגיל שהם אלו שהיו צריכים לייצר או לאתר חומרים מתאימים וכי היו שמחים לקבל לידיהם יותר חומרים דיגיטליים איכותיים.

אתגר מרכזי שעלה בהקשר זה הוא בתחום הערכת הישגי התלמידים; מורים הלינו גם על מחסור בכלים להערכת ההישגים כאשר התלמידים אינם מגיעים לבית הספר וגם על כך שהערכות שהם כן מבצעים – עבודות, משימות מתוקשבות וכו' – פעמים רבות הם מפקפקים במהימנות התוצרים ובמידה שהם משקפים את יכולותיהם האמתיות של התלמידים. בנושא זה, אם כן, ניכר אתגר משמעותי.

פיתוח מקצועי וצרכי סיוע בקרב המורים: כמחצית מהמורים מדווחים שבמהלך השנתיים האחרונות עברו פיתוח מקצועי בנושא של הוראה ולמידה מרחוק ומרבית המורים (כמעט 80%) מדווחים כי

מעוניינים להשתתף בפיתוח מקצועי בנושא זה. זאת ועוד, במהלך הראיונות מורים הלינו על כך שהם ניסו למצוא מסגרת לפיתוח מקצועי במהלך הקיץ בנושא זה, ללא הצלחה.¹

מלבד הנושא של ההוראה והלמידה מרחוק, נושא שמורים רבים הביעו בו קושי היה מתן מענה לתלמידים מתקשים במתכונת של למידה מרחוק; בעוד שכלל תלמידים חזקים/מצטיינים מצליחים להתמיד וללמוד גם ללא נוכחות בבית הספר (וייתכן שאף נתרמים מכך משום שהופכים ללומדים עצמאיים יותר), הרי שתלמידים מתקשים הרבה פעמים נשארים מאחור. בפרט, בלטה מורים בבתי ספר יסודיים דוברי ערבית כמי שמתקשים במיוחד וכזקוקים לסיוע מיוחד כדי לקיים מתכונת לימודים תקינה בעת הוראה מרחוק.

מהי הוראה מיטבית מרחוק? בניגוד לתפיסה שתפסה אחיזה בדיון הציבורי לפיה הוראה מרחוק מזוהה עם מפגשים סינכרוניים של מורה עם כלל הכיתה ("מפגשי זום"), הרי שעל פי תפיסותיהם של המורים, מפגשים במתכונת זו אמורים להיות הנדבך הכי פחות שכיח בתהליכי ההוראה והלמידה מרחוק.

המתכונת המיטבית והתורמת ביותר, על פי תפיסת המורים, היא מתכונת של מפגשים עם קבוצות של תלמידים (למשל: על פי יכולות, על פי תחומי עניין וכד') ולצדה מידה רבה של עבודה עצמאית ועבודה של תלמידים בצוותים. לכך יש להוסיף פעולות שנועדו לבחון את הישגי התלמידים, פעילויות ההפגה ומפגשים אישיים עם תלמידים. מפגשים במתכונת של מורה עם כלל הכיתה אמורים להתבצע בהיקף מצומצם יחסית.

עד כמה הושגו יעדים פדגוגיים בתקופה שבה בתי הספר היו סגורים? מיעוט (37%) מהמורים סברו שבתקופה זו נרשמה במידה רבה עמידה בתכנית הלימודים וברכישת הידע והמיומנויות הנגזרות ממנה. מורים רבים יותר (42%) סברו שהעמידה ביעדים הייתה במידה בינונית ו-20% סברו שהעמידה ביעדים הייתה במידה מועטה. לאור העובדה שרבים מן המורים לא סברו כי נרשמה עמידה בתוכנית הלימודים, נראה כי יעדים מתקדמים יותר – למידה משמעותית וקידום מיומנויות מתקדמות – הושגו אף פחות.

קושי נוסף שעלה בהקשר זה הוא במישור החברתי בקרב התלמידים – מורים חשו שהחיים החברתיים של תלמידים נפגעו והתקשו להציע מענה במישור זה. נראה כי מורים זקוקים לסיוע במישור זה, כדי שיוכלו לסייע לתלמידים.

חסמים בפני הצלחה של למידה מרחוק: החסם המרכזי בעיני המורים הוא העומס על המורים עצמם; מורים רבים התלוננו על כך שהיו צריכים "להמציא את עצמם מחדש", לעבור הכנות ארוכות וסיזיפיות לכל שיעור ומפגש, להתגבר על מכשולים טכניים ואחרים ולבסוף לספוג ביקורת על כך ש"אינם עובדים מספיק".

¹ על פי המידע שבידינו החל מאמצע אוגוסט 2020 נעשו פעולות רבות של פיתוח מקצועי, אך מרבית הסקירה הסתיימה לפני אמצע אוגוסט כך שהתוצאות של הסקר לא יכולות היו לשקף עשייה זו.

סוגיות נוספות שנתפסו כחסמים על ידי מורים רבים יחסית: מחסור בתנאים סביבתיים מתאימים בקרב התלמידים (שקט, פרטיות, סיוע של המשפחה) וכן מחסור בצידוד תקשוב אצל תלמידים (הסוגיה האחרונה בלטה בעיקר בבתי"ס דוברי ערבית); תלמידים (כנראה מתקשים, על פי רוב) שמתחמקים מלמידה או שרוצים אך אינם מסוגלים להתמודד עם מתכונת הלמידה מרחוק.

שנה"ל תש"ף במבט מסכם: בסך הכל, מרבית המורים סברו שמערכת החינוך עמדה בשנה"ל תש"ף ביעדיה החינוכיים והפדגוגיים במידה בינונית או במידה רבה ורק מיעוט (כ – 10%) סברו שהמערכת עמדה ביעדים במידה מועטה. עם זאת, פערים גדולים נרשמו בין בתי ספר דוברי עברית לבתי ספר דוברי ערבית, כאשר מורים המשתייכים לקבוצה האחרונה היו ביקורתיים יותר.

סוגיות נוספות:

- האמצעי הדיגיטלי הנפוץ ביותר בתקופת הלמידה מרחוק הייתה מערכת הזום ולצדה כלים פופולריים נוספים כגון גוגל קלאסרום, משוב והילקוט הדיגיטלי של מט"ח. כדי ללמוד סוגיה זו יותר לעומק יידרש מחקר נוסף.
- כמעט שני שלישים מהמורים דיווחו כי הנחו את תלמידיהם לצפות בתכנים המצולמים שהוכנו על ידי משרד החינוך מבעוד מועד; מתכונת הצפייה הנפוצה יותר הייתה, כך נראה, באמצעות האינטרנט ופחות באמצעות שידורי הטלוויזיה. עמדות המורים כלפי הפורטל של המשרד המרכז את התכנים – היו בינוניות למדי (אך עם נטייה לחיוב).
- מורים אשר שימשו כמחנכים דיווחו ברובם המכריע כי בתקופת הסגירה קיימו מפגשים כיתתיים עם התלמידים ושיעור מעט נמוך יותר דיווחו שקיימו מפגשים אישיים עם תלמידים (בפרט מורים בבתי ספר דוברי ערבית), כך שייתכן שמחנכים זקוקים לסיוע והכוונה (ו/או להצבת דרישות ברורות) במישור זה.